

קורל יעקב

לזכר נשמת אבי הרה"צ ר' יעקב יצחק בן הרה"צ ר' משה מנחם שפיגעל זצ"ל
רב דק"ק "שערי שמים" רומנישער שוהל, באיטט סייד, נוא יארק

פרשת
בהר
תשפ"ד
לפ"ק

והברכה שהוא מעולם העליון עולם היחוד, כשבאה לעולם הזה מתרבה, וע"כ אין צריך לצוות מחדש את הברכה.

נראה לפרש זה שנאמר תמים תהיה עם ה' אלקיך - שלא תחקור אחר העתידות, לא קאי דוקא על דברים שאי אפשר לדעת, למשל כמה שנים יהי ימי חייו, או אם יהי עשיר או עני וכדומה, רק גם על מי ששומר שמיטה ויאמר מה נאכל בשנה השביעית, שגם זה נכלל במי שחוקר אחר העתידות, ולכן צריך ברכה מיוחדת על השנים העתידות.

וי"ל עוד דלכאורה צ"ע שפירש רש"י (שמות ט"ז, ח') על הפסוק בשר לאכול - ולא לשבוע - לימדה תורה דרך ארץ שאין אוכלין בשר לשבוע, ומה ראה להוריד לחם בבוקר ובשר בערב, לפי שהלחם שאלו כהוגן, שאי אפשר לו לאדם בלא לחם, אבל בשר שאלו כהוגן, שהרבה בהמות היו להם, ועוד שהי אפשר להם בלא בשר, לפיכך נתן להם בשעת טורח שלא כהוגן. **צ"ע** א"כ מהו הטענה עליהם בשמיטה ששאלו מה נאכל, הא על לחם נחשב ששאלו כהוגן. **וי"ל עפ"י דברי רבינו בחיי (בשלח)** רבי אליעזר המודעי אומר כל מי שיש לו מה שיאכל היום, ואומר מה אוכל למחר, הרי זה מקטני אמנה. **ביאור דבריו** - כי האומר כן מראה בעצמו שאין בטחונו אלא במה שרואה תחת ידו, וע"כ הוא מקטני אמנה לפי שעיקר האמונה הוא להאמין מה שאין אדם רואה שיתלה בטחונו בבעל הרחמים שבראו שירחם עליו ויתן לו פרנסתו, לכן כשלא היה להם לחם לאכול נחשב ששאלו כהוגן, משא"כ כאן בשמיטה שהי להם לחם לאכול בשנה השביעית, ואעפ"כ שאלו מה נאכל - בשנה השמינית, זה נחשב ששאלו שלא כהוגן.

וי"ל עוד עפ"י הגמ' ביומא (ע"ו) שאלו תלמידיו את רבי שמעון בן יוחאי, מפני מה לא ירד המן לישראל פעם אחת בשנה, אמר להם כדי שיאגד כל אחד מישראל, ויאמר שמא למחר לא ירד המן, ונמצאו בניו ובנותיו מתים ברעב, נמצאו כולן מכוונים לבם לאביהם שבשמים. **ולפ"ז** י"ל כאן בשמיטה, שהי להם מה לאכול עכשיו, ואעפ"כ שאלו מה נאכל לעתיד, נחשב לחסרון אמונה, וזה נרמז - במה נאכל, שראשי התיבות הוא מ"ן.

וי"ל בדרך זה אבל באופן אחר, עפ"י דברי הספורנו - ואכלתם לשבע - שיהיו הפירות רבי המזון, כאמרם ז"ל אוכל קימעא ומתברך במעיו, ויספיקו פירות הששית שיהיה המעט מספיק באיכותו. ועשת את התבואה - באופן שתשבע עין מראות, ותראו שיספיק הכמות. וכי תאמרו מה נאכל - וכאשר יסופק זה אצלכם, ולא תבטחו שיהי המעט מספיק באיכותו. ועשת את התבואה - באופן שתשבע עין מראות ותראו שיספיק הכמות. **נראה לפרש** שכל זמן שבטחונו חזק, ואינו שואל מה נאכל בשנה השביעית, אז תהיה הברכה גדולה כל כך שיספיק המועט על כמה שנים, אבל אם אין בטחונו חזק כל כך, ושואל מה נאכל בשנה השביעית, אז הברכה תהיה שיהיה לו הרבה תבואה בשנה הששית, ותספיק לו לשלש השנים שאחריה, אבל לא יאה לו הנס שתספיק לו מעט התבואה על כמה שנים. **ומתוך בזה קושיית ר' זושא זצ"ל**, והוא שאריכות הכתוב גילה לנו הסיבה להנס של ריבוי התבואה בשנה הששית. **ולפ"ז לא קשה דיקונו של הרמב"ן**, שבא הכתוב מה נאכל בשנה השביעית לפרש לנו שנס התורה הוא לאנשים קטני אמנה, שתמיד בפייהם צדיקים יותר ממעשה שמים וארץ - ולזה כפי שהי ידו משגת ברך אותם משגתו משלו שתהא הברכה מעשיהם צדיקים - הנה ישראל ידעו והאמינו כי יצו ה' ברכתו בלי זריעה ואסיפה, אלא שהוקשה בעיניהם כי

שמחתי שכוונתי לדעתם הגדולה.

וידבר ה' אל משה בהר סיני לאמר (כ"ה, א') צ"ע למה הזכיר הר סיני במצות שמיטה, והגם שרבותינו אמרו כי ללמד בא, שכל המצוות נאמרו כללותיהן ופרטותיהן בסיני, עדיין צ"ע למה לימד זה רק במצות שמיטה בדיוק, ולא במצוה ראשונה או אחרונה.

וי"ל עפ"י דברי הקדושת לוי זצ"ל, עפ"י הפסוק (שמות ל"א, י"ג) ואתה תדבר אל בניי את שבתותי תשמורו - איתא בטור כי בשעת שעבוד מצרים הי' משה רבינו מבקש מפרעה שיהיו ישראל נוחים יום אחד בשבוע מעבודה, ובחר את יום השבת, ובשעת שנצטוונו על השבת אז שמח משה במתנת חלקו, כי הוא מקודם הציווי עלה במחשבתו שזה יום מנוחה, וזה פירוש ואתה תדבר - כי אתה מקודם צוית לנוח בשבת, וזהו את שבתותי תשמורו - שיהיו ישראל נוחים בשבת לא בשביל מנוחת עבודתם רק מחמת ציווי השי"ת לשבות בשבת. **ולפ"ז י"ל** כוונת הפסוק כאן (כ"ה, ב') ושבתה הארץ שבת לה', כי דרך העולם לחרוש שדה שנה אחת ולהניח בור שנה ב', כדי שיהי יפה להוציא הזרע, וע"ז בא מאמר השי"ת - ושבתה הארץ שבת לה', שבשנת השמיטה שישבות הארץ לא תהי השביטה מחמת טובת הארץ רק שבת לה', דהיינו מחמת ציווי השי"ת. **ולפ"ז י"ל** שמטעם זה הזכיר הר סיני במצות שמיטה ללמד שכמו מצות שמיטה צריך להיות לשם שמים ולא מצד טובת הארץ, כמו"כ שאר המצוות צריכים לקיים לשם שמים ולא מטעם אחר.

ב) ונתנה הארץ פריה ואכלתם לשבע וישבתם לבטח עליה, וכי תאמרו מה נאכל בשנה השביעית הן לא נזרע ולא נאסף את תבואתנו, וצויתי את ברכתי לכם בשנה הששית ועשת את התבואה לשלש השנים (כ"ה, י"ט - כ"א) הרמב"ן כתב - כי אי אפשר לומר שהדאגה היא על מה נאכל בשנה השביעית עצמה, שהרי יש להם לאכול מתבואת השנה הששית, כמנהג כל השנים לאכול מתבואת השנה הקודמת, אלא המקרא הוא מסורס, ופירושו וכי תאמרו בשנה השביעית מה נאכל, והדאגה היא על שנה השמינית.

צ"ע שהתורה יצאה בכאן מדרכה, כי דרך הכתובים בכל מקום להיות מקצר ועולה, ופעמים לומדים כמה דרשות מיתור אות אחת, וכאן האריכה התורה לפרש מהו קושיית בני ישראל, אף שהי די לכתוב - וצויתי את ברכתי, וממילא נדע דהקושיא מעיקרא ליתא. **ע"פ שטות י"ל** שהי עולה על הדעת שעיקר מצות שביעית ויובל לא ניתנה אלא למי שהי לו אמונה חזקה בה', וכדברי החפץ חיים זצ"ל (מובא בקובץ מאמרים) דמי שיש לו אמונה ובטחון בה' אין להם שום קושיות, ומי שאין לו אמונה ובטחון בה' אין להם שום תירוצים, ורק אנשי מעלה כזה יזכו לנס גדול כזה, לזה חידשה התורה שאינו כן, ואפילו מי שאינו במדרגה גדולה כזו, ושואל - מה נאכל, גם הוא יזכה לנס גדול של שומרי שביעית - וצויתי את ברכתי לכם.

הנועם אלימלך תירץ בשם אחיו המפורסם הרה"ק ר' זושא זצ"ל, שבאמת אם לא יאמרו כן, תהי תבואה הרבה ושובע בעולם בשנת הז', גם בלי שום צווי מאת ה' יתברך על הברכה, אולם - את תאמרו מה נאכל, אזי בהכרח לצוות את ברכתי. **החידושי הרי"מ זצ"ל (ליקוטי יהודה)** אמר שמוכח מזה את גאונותו של הרה"ק ר' זושא זצ"ל.

ש"ב הגה"ק המקובל ר' יצחק יהודה יחיאל סאפרין זצ"ל, אדמו"ר מקאמרנא (היכל הברכה) הביא רא' לדבריו ממקרא מפורש בתהלים (ע"ח, כ"א - כ"ג) וגם אף עלה בישראל, כי לא האמינו ולא בטחו, ויצו שחקים ממעל, דהיינו שהקב"ה הוצרך לצוות ולפתוח השפע שנסתם מחמת חסרון אמונה - וכן מדויק שלכאורה צ"ע למה נאמר וצויתי את ברכתי, ולא נאמר יתן לך את ברכתי.

ויש לפרש דלכאורה צ"ע מהו החסרון במה שאמרו - מה נאכל, הא אם אין קמח אין תורה, ואם ישמרו שמיטה ולא יזרעו בודאי לא יהי להם מה לאכול. **וי"ל עפ"י דברי האבני נזר זצ"ל (מובא בשם משמואל)** דכשלא יאמרו מה נאכל, אלא יעשו בתמימות, דהיינו שלא תחקור אחר העתידות, אז תבא הברכה מהשי"ת בכבודו ובעצמו, כמו שנאמר (שופטים) תמים תהיה עם ה' אלקיך - פירש רש"י אז תהי עמו ולחלקו,

בכל שנה שזורעים ואוספים את התבואה כדת של תורה, הרי נעשית התבואה במעשה הצדיקים, והי' מצמיחה הרי מעשה שמים וארץ, משא"כ עתה בשנה השביעית – הן לא נזרע, אם כי ה' יצו את ברכתו משמים ממעל, וא"כ לא תהא רק מעשה שמים וארץ, ולא ע"י מעשה ידנו דהיינו מעשה צדיקים, וז"ש לא נאסף את תבואתינו דייקא שלא תהא נקרא על שמנו, כי לא ה' בה מעשה ידנו כלל – והשיב להם שהבאתי תשובה נכונה עפ"י הגמ' בברכות (ז') אמר ר' ישמעאל פעם אחת נכנסתי להקטיר וכו' וראיתי וכו' וראיתי וכו' וראיתי בני ברנאי, אמרתי לו יה"ר שיכבשו רחמיק את כעסך וכו' ונענע לי בראשו – **שמעתי שבזה פי' הה"ק ר' זושא זצ"ל**, אהא דכתבי – והריקותי לכם ברכה עד בלי די ר"ל שאריק לכם ברכה עד שאתם תברכו את מי שהוא בלי די ר"ל אין סוף. **ולפ"ז י"ל** שזהו כוונת הפסוק – וצוית את ברכתי לכם ר"ל שאצוה שברכתי תהא לכם ובידכם ניתן לברכני לשלוח ברכה בהתבואה, וא"כ תהא ברכתי שאברך אותה ע"י מעשה הצדיקים, ונמצא יהא הברכה ע"י מעשה צדיקים ומעשי שמים וארץ.

נאמר (ד', ח') ויאמר הגואל לבועז קנה לך, הא הלכה רווחת בישראל שגאולת שדה אחוזה איננה כי אם לאחר שעמדה ביד הלוקח שתי שנים, ואם הקנה לו רק הזכות על לגאול לאחר שתי שנים, הלא קנין כזה אינו מועיל, דהא זכות של הגואל הוי דבר שלא בא לעולם, והוי כאומר שדה זו לכשאקנה תהא קנוי' לך שאינו קנוי. **וי"ל עפ"י דברי דו"ז הפנים יפות**, שזכות לגאול לא נחשב דבר שלא בא לעולם, דהא יש לגאול כח וזכות בגוף השדה מיד, רק הלוקח אוכל פירות שתי שנים. **ולפ"ז י"ל** שהקנין שבועה עשה עם פלוני אלמוני ה"י פרק בנינוע זה שיוכר לגאול השדה לאחר שתי שנים, ואם הגואל לא הקנה לו אז ה"י הגואל יכול לחזור בו עד שיגיע זמן הגאולה.

צ"ע דאם סו"ס בועז לא יכול לגאול את השדה עד לאחר שתי שנים, א"כ מה היתה תביעת בועז להגואל (רות ד', ד') אם תגאל גאל ואם לא יגאל הגידה לי וגו' ואנכי אחרוך, הלא סו"ס הגאולה לא היתה נוגע לו עד לסוף שתי שנים. **ועוד צ"ע** מה ענין לקוחי רות עם גאולת השדה, שלכאורה זה לא תלוי בזה.

סיכום הדברים – וכי לפרש בדי' אופנים הטעם שהתורה האריכה בענין שאלת בני"י – מה נאכל בשנה השביעית, ולא כתב בקיצור – וצוית את ברכתי – א) שהתורה גלה לנו שאפילו מי שאינו במדרגה גדולה באמונה ובטחון בה', ושאל – מה נאכל, גם הוא יזכה להברכה של שומרי שביעית. ב) אם לא שאל – מה נאכל, אז יזכה לשפע גדול בלי שום ציווי, ורק כששאלו מה צריך ה' לצוות את ברכתו כדי שנוזכה לברכתו. ג) אם לא שאל – מה נאכל, אז יזכה שיוספק להם המיעוט על כמה שנים, דהיינו אוכל קימעה ומתברך במעיו, ורק כששאלו אז צריך להברכה שיהיו לו ריבוי תבואה לג' שנים. ד) ייטב לב – דזה ששאל – מה נאכל הוא דבר טוב, שע"י יזכו שהברכה תהי' באופן – מעשי צדיקים ומעשי שמים וארץ, וברכה כזה מעולה מאוד.

וי"ל עפ"י דברי הרש"י (ר"ש אלקבץ זצ"ל) עפ"י דברי הרמב"ן (פרשת בהר) ולפי דבריהם יראה לי בפירוש הפסוק – כי ה"י לפנינו בישראל – דהיינו כשצריך אדם למכור שדהו שיבא הקודם בירושתו ויקנה אותו, והוא הנקרא גאולה, כמו שנאמר קנה לך את שדי אשר בענתות, כי לך משפט הגאולה לקנות, וכן מפורש עוד בענין בועז, ונראה בעיני שהיו דנין לו דין קדימה כאשר הנהיגו לנו חז"ל בדינא דבר מצרא, והיו קונין כנו הגואל הראשון בקנין סודר, כמו שעשה בועז. **ולפ"ז י"ל** דזה שנאמרה – מכרה נעמי, לא ה"י הכוונה שהיא כבר מכרה במכירה גמורה, רק הסכימה למכור, וכן נראה מפרש"י כי גואל אתה לגאול נחלת איש, כמו שנאמר ובה גואלו הקרוב אליו וגאל את ממכר אחיו, ואני וחמותי צריכות למכור נחלתנו, דהיינו שעדיין לא נמכרה, והטעם שגאולה זו תלוי' בלקוחי רות, הוא כיון שנעמי איננה מתרצה למכור, כי אם אל האיש אשר ירצה לישא את רות.

ג) **כי ימוך אחיך ומכר מאחוזתו ובה גואלו הקרוב אליו וגאל את ממכר אחיו וגו' ושב לאחוזתו (כ"ה, כ"ה) איתא בתורת כהנים** – מלמד שהקרוב קרוב קודם – **ולפ"ז י"ל** דזה שנאמר לגבי בועז (רות ד', ד') ואם לא יגאל ואנכי אחרוך, דהיינו שהקרוב הראשון נותן רשות לשאר קרובים לגאול.

וי"ל עפ"י דברי זקני הב"ח (משיב נפש) שבאמת נעמי כבר מכרה במכירה גמורה כפשטות הפסוק, ואפילו הכי יש רשות לגאול בפחות משתי שנים, ושדה זו שמכרה נעמי לא ה"י בה דין שדה אחוזה, אלא בשומת כתובתה ונדונייתה שה"י בחוב על אלימלך, ודוקא במוכר מדעתו ורצונו אמרה תורה שאסור לגאול בפחות משתי שנים, וכדכתיב (ויקרא, כ"ה, כ"ה) כי ימוך אחיך ומכר מאחוזתו וגו' במספר שני תבואות ימכור לך, אבל כשמכר המלוה או האשה את השדה לאיש אחר יכול הגואל לגאול מיד, ואפילו קודם לשתי שנים, מאחר שאינו מוכר מדעתו ורצונו, והטעם שגאולה זו תלוי בלקוחי רות הוא שאין רשות לקרוב לגאול אלא מדעת המוכר, ונעמי איננה מתרצה כי אם אל האיש אשר ירצה לישא את רות.

איתא בבב"ב (צ"א) אלימלך ושלמון ופלוני אלמוני ואבי נעמי כולן בני נחשון בן עמינדב הם – נמצא שהשדה של אלימלך ירשה ג' יורשים, פלוני אלמוני ובוועז (עבור אביו) ונעמי (עבור אביו) ובודאי הם לקחו חלקם, רק החלק שנשאר לנעמי מירושה מכרה, וזהו כוונת הפסוק (רות ד', ג') חלק השדה אשר לאחיהו לאלמלך מכרה נעמי חלקה, ולכן היו צריכין לגאלה מדין קרובים, ולכן כתיב (רות ד', ה') ביום קנותך השדה מיד נעמי, שהרי הגוף נשאר לה וחוזר לה ביובל.

צ"ע דמשמע שם שנעמי לא מכרה השדה רק לאחר ששבה משדי מואב, ומיום בואה עד עת נשואי רות לא עברו כי אם ג' חדשים, וא"כ איך

וכי ימוך אחיך ומטה ידו עמך והחזקת בו וגו' (כ"ה, ל"ה) פירש"י אל תניחנו שירד ויפול, ויהיה קשה להקימו, אלא חזקהו משעת מוטת היד – ה"י לאבי זצ"ל חבר טוב ת"ח גדול והיה עני והוצרך לדור עם משפחתו בדירה קטנה. אבי הבין שחבירו צריך לקנות למשפחתו בית לדור בו ויעץ לו לעשות כן. אבל יען כי היה חסר לו הכסף הדרוש לתלחת הפרעון בעד הבית אמר לו שהוא ילוה לו את הדמים לזה. והיה ההלוואה בעיני חבירו כמילתא דתמיהה, כי לא ידע האדן ימצא את הדמים לשלם לו בחזרה. ובאמת ליתן עצה זו היה דבר פלא כי אף אבי היה דר כל חייו בדירה כזה והיה זי בשבילו, ואעפ"כ הורגיש בצעריו של חבירו והרגיש שלחבירו ראוי לו דירה גדולה ורחבה. ומדת טובו של אבי לא נפקס עמו אלא גם לבנו היה מעשה כזה שהוצרך לדמים כדי לקנות בית בעד משפחתו, ואבי הלוח לו כל הכסף שהיה צריך לו. וזו היתה מדתו של אבי לעשות כל מה שביכלתו כדי להטיב לאחרים, ואפילו בדברים שלא היה עושה בשביל עצמו.

לזכר נשמת ש"ב הגה"ק המקובל ר' יצחק יהודה יחיאל בן דוד זקני הרה"ק ר' אלכסנדר סענדר אייכענשטיין – סאפרין אדמו"ר מקאמרנא זצ"ל המכונה בשם רבי אייזיקל קאמארנער. בעל מחבר ספר דרך אמונה, נדבות פי על מסכת שקלים, מותר קנים על מסכת קנים, עשירית האיפה על תורת כהנים, פני זקן על ירושלמי, מעשה אורג ופני זקן ועצי עדן על משניות, נוצר חסד על פרקי אבות, נתיב מצותיך ואוצר חיים על תרי"ג מצוות, היכל הברכה על התורה, זוהר חי על הזוהר הק', וגם ספר מגילת סתרים והוא כעין ספר החזיונות למרן הרב חיים ויטאל. ה"י תלמיד דודו זקני הרה"ק ר' צבי הירש מזידיטשוב זצ"ל. יומא דהילולא י' אייר תרל"ד, ומנוחתו כבוד בעיר קאמרנא, בנו הרה"ק ר' אליעזר סאפרין זצ"ל מילא מקומו בקאמרנא. יהי זכרו ברוך.

בספרו זוהר חי (פרשת ויחי) כתב – ובהיות עדיין לא נזדכך גופו יתרחק מאד מבלי ליהנות מעולם הזה, ויהי' ניזון בלחם צר, ומים לחץ. והיצר מתגבר עליו לבטלו בכמה מרה שחורה ועצבות, ואל ישיג כלל, כי התורה שצריך לדבק נפשי בצדיק הדרוש, ועיקר התדבקות שלי ה"י בדודי מורי ורבי הרה"ק ר' צבי הירש מזידיטשוב זצ"ל, ולימד אותי ליק' במדות טובות ודרכים ישרים וביחודים הקדושים, וסמך אותי בכל כחו ובשבעה חמורה שלא יעזוב אותי. ועל הכל לא נכנע לב הערל להשיג השגה נקי' בלב טהור, עד שעמדו עלי רשעים גמורים וסבלתי בזיונות וחירופים וגדופים שלא נשמע כמורו, וסבלתי ושתקתי, ובה נפתח לי השגה אמיתית, ועד היום לא שלותי ולא שקטתי ולא נחתי ומחליטין דעתי הרבה, וגורמים לי טובות גדולות, ולב טהור, ותפלת אמת – עייל ונפיק, והשגה נפלאה, וכולי האי, ואולי יכנע להיות נכנע לפני קוני, דלא איעול בכסופא לעלמא דאתי.

בספרו אוצר החיים (פרשת כי תצא) כתב – שעיקר השמירה הוא בפה, ולא כמו שנתפשט מנהג הרע שבכל פנה ועיר יש רבי, ומי שהוא מכת של רבי זה מדבר סרה ופוער פיו לבלי חק על רבי שבעיר אחרת. שמעתי ממורי וחמי שהי' תלמיד מובהק של הרה"ק ר' יחיאל מיכל מזלאטשוב זצ"ל שפעם אחת נסע הבעל שם טוב זצ"ל על הדרך והלך אל היער להתפלל מנחה וראו התלמידים שהוא צועק ובוכה צעקות משונות וככ"י רבה, ושאלו על זה, ואמר שראה ברוח הקודש על הדורות שהיו סמוכים לביאת משיח, שיהיו רביים לרוב, והם יעכבו את הגאולה, ופשוט כי גורם פירוד לבבות ושנאת חנם ואינו מלמדו מדות טובות וישרות, ובפרט חילול הלבד סרה נגד איזה צדיק או גדול הדור או אפילו על שום בר ישראל המוחזק בצמדות, והם מלמדים בהיפך לעשות חוכא ואטלולא מכל מי שאינו נוסע לרבי שלו, וזה גורם פירוד לבבות ושנאת חנם ואריכות הגלות רח"ל. ומאד צריך לדקדק בדור הרע הזה מענין התדבקות הצדיקים, אע"פ שהזהרתי כל פעם לדבק עצמו בצדיק הדור, כי זה לא האדם – ובלבד שיהי' בלב תמים באמת, והוא כדי לקבל עול מלכות שמים, אבל בדור הרע הזה, מאד צריך לשמור נפשו, כי הרבה נוסעים, כי בהפיקרא ניחא לו לפרוק ממנו עול תורה ומצוות, וכיון שמקבל שם "חסיד" אז פורק עול תורה ומצוות לגמרי, לכן תדקדק מאד מענין נסיעה, אם הרבי משרש בני ישראל רחמנים, או משרש פורה ראש ולענה, ותשמור פיק מלדבר סרה, אם לא על מפורסם ברשעו, ואל תאשימו אותי שדברתי עד כה מה שאין דרכי – כי כך נטויותי בחלום הלילה.